

ผลดีของกรรมสิทธิ์ดินและที่ดิน กับป่าไม้ ความเชื่อมโยง

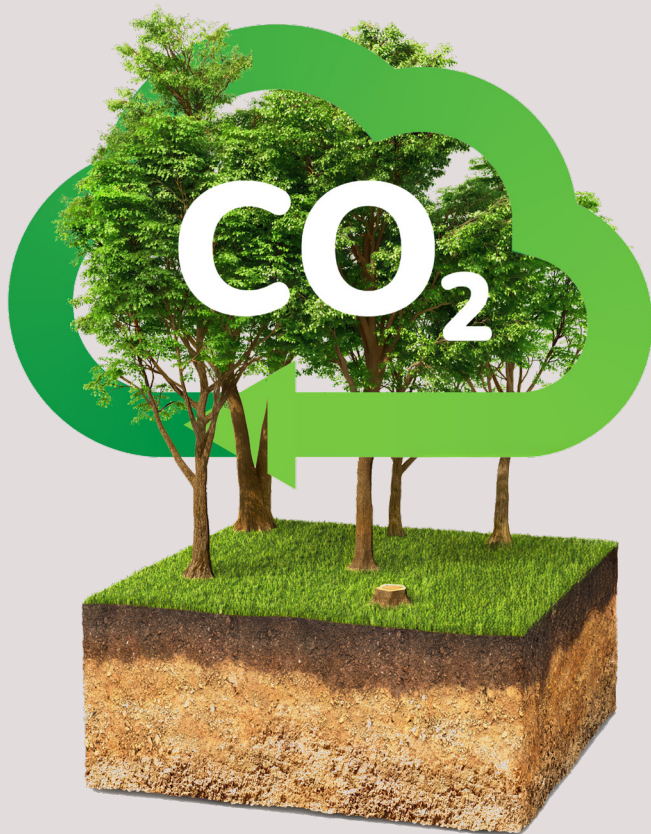
ภารกิจหน่วยงาน ด้านป่าไม้และการใช้ที่ดินในข้อตกลงฉบับใหม่

ผู้เขียน ดร. วรณัฐ เอมมาโนชญ์
นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ กรมพัฒนาที่ดิน

ในบริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ถือว่าที่ดิน (Land)¹ เป็นแหล่งกักเก็บก๊าซเรือนกระจก (Greenhouse Gases: GHG) ที่สำคัญในระบบนิเวศตามธรรมชาติของโลก โดยเฉพาะพื้นดินที่มีป่าไม้ปกคลุมจะยิ่งเพิ่มศักยภาพการเป็นแหล่งดูดซับก๊าซเรือนกระจกได้มากยิ่งขึ้น มีการประเมินว่าการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรบนบก จะส่งผลให้เกิดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกสู่บรรยากาศโลกในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะการดำเนินกิจกรรม 3 ประเภท คือ

- 1 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน (Land Use Change)
- 2 การสูญเสียพื้นที่ป่า (Deforestation / Forest Loss)
- 3 ความเสื่อมโทรมของป่า (Forest Degradation) สามารถเพิ่มปริมาณก๊าซเรือนกระจกสู่ชั้นบรรยากาศถึงร้อยละ 10–20

¹ Progress on the New York Declaration on Forests (October, 2021)

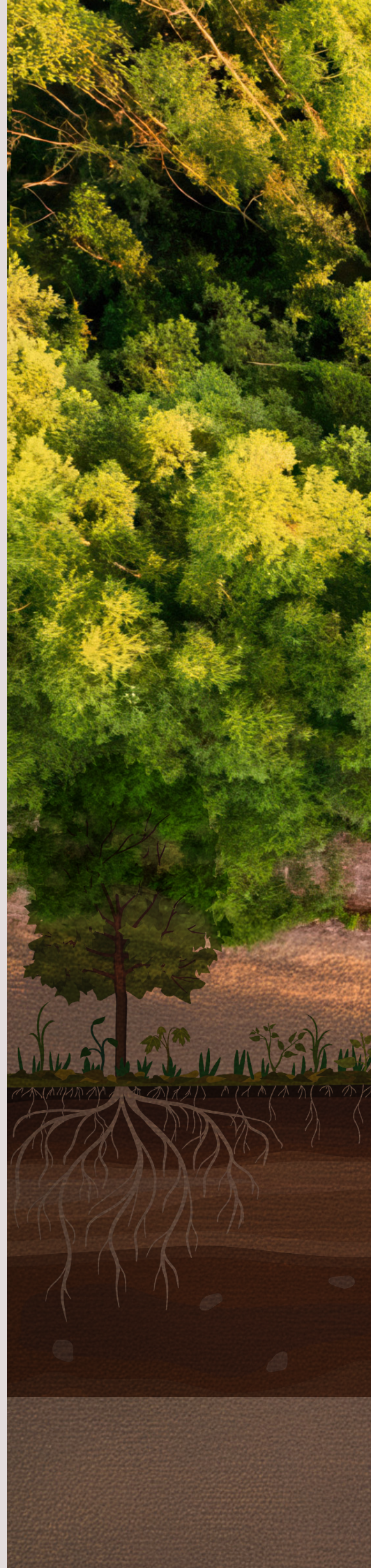
การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินมีอิทธิพลต่อความผันแปรของปริมาณก๊าซเรือนกระจกในบรรยากาศ 2 ลักษณะ คือ

1 เมื่อผืนดินสูญเสียป่าจะมีการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจก ออกสู่บรรยากาศ

2 เมื่อที่ดินมีป่าปกคลุมเพิ่มขึ้นจะเกิดการดูดซับก๊าซเรือนกระจก จากชั้นบรรยากาศมากก็เก็บในชั้นดินและเนื้อไม้ ในรูปคาร์บอนโดยกระบวนการสังเคราะห์ด้วยแสง (Photosynthesis) ดังนั้น การลดปริมาณก๊าซเรือนกระจกในบรรยากาศโลกสามารถทำได้โดยการเพิ่มศักยภาพการดูดซับก๊าซเรือนกระจกจากภาคการใช้ที่ดิน (Land Use Sector) โดยส่งเสริมให้การใช้ที่ดินเป็นไปใน 3 แนวทาง คือ

- 1** ลดการตัดไม้ทำลายป่า (Deforestation)
- 2** ปลูกป่าเพิ่ม (Afforestation) และฟื้นฟูป่า (Reforestation)
- 3** พัฒนาแนวทางการจัดการป่า (Improved Forest Management)

ซึ่งมีรายงานการศึกษายืนยันว่าการดำเนินการตาม 3 กิจกรรมนี้ จะช่วยลดปริมาณก๊าซเรือนกระจกในบรรยากาศโลกได้มากถึง 2.7–15.6 พันล้านตันคาร์บอนไดออกไซด์ (GtCO₂) ต่อปี อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจข้อมูลการใช้ที่ดินเพื่อการป่าไม้ทั่วโลกพบว่ามีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง การใช้ประโยชน์ที่ดินโดยกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างปี พ.ศ. 2557–2563 ก่อให้เกิดการสูญเสียพื้นที่ป่าทั่วโลก 4.2 ล้านเฮกตาร์ ในขณะที่การผลักดันให้มีการใช้ที่ดินตามแนวทางเพิ่มพื้นที่ป่าทั่วโลกยังมีน้อยและไม่เพียงพอ จึงอาจจะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในปี พ.ศ. 2573 (Sustainable Development Goal 2030: SDG2030) และกรอบความตกลงปารีส (Paris Agreement) ซึ่งมีเจตนารมณ์เพื่อบรรเทาผลกระทบจากภาวะโลกร้อนและยับยั้งการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิโลกไม่ให้เกิน 1.5–2 องศาเซลเซียส

ความพยายามในการลดก๊าซเรือนกระจกจากภาคการใช้ที่ดิน (Land Use) มีอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการผลักดันให้มีการเพิ่มพื้นที่ป่าในภูมิภาคเขตร้อน (Tropical Region) เพื่อเป็นแหล่งดูดซับก๊าซเรือนกระจกโลก ซึ่งได้ปรากฏผลเป็นประจักษ์ในที่ประชุมภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สมัยที่ 26 (COP26) ณ เมืองกลาสโกว์ สหราชอาณาจักร เมื่อปี พ.ศ. 2564 โดยเกิดข้อตกลงฉบับใหม่ ชื่อว่า “ปฏิญญากลาสโกว์” ของผู้นำด้านป่าไม้และการใช้ที่ดิน (Glasgow Leaders' Declaration on Forests and Land Use) ซึ่งเน้นย้ำการให้ความสำคัญของการหยุดยั้งความเสื่อมโทรมของที่ดิน และการสูญเสียป่า เพื่อการเปลี่ยนผ่านสู่การใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน และเชื่อมโยงถึงการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG2030) ประเทศไทยในฐานะภาคีสมาชิกอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC) ซึ่งรัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนเป้าหมายด้านความเป็นกลางทางคาร์บอน (Carbon Neutrality) ภายในปี พ.ศ. 2593 (ค.ศ. 2050) และมุ่งสู่การปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ (Net-Zero Greenhouse Gas Emission) ภายในปี พ.ศ. 2608 (ค.ศ. 2065)

สถานการณ์ด้านก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทย ซึ่งรายงานในปี พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000)² พบว่า ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดของประเทศไทย ทั้งส่วนที่เกิดจากแหล่งปล่อย (Emission from Source) และส่วนที่ดูดกลับ (Removal by Sink) เท่ากับ 229.08 TgCO₂eq (หรือล้านตันคาร์บอนไดออกไซด์เทียบเท่า) โดยภาคพลังงานเป็นภาคที่ปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากที่สุด คิดเป็น 159.39 TgCO₂eq หรือคิดเป็นร้อยละ 69.6 ของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดของประเทศ รองลงมาคือ ภาคการเกษตร 51.88 TgCO₂eq หรือคิดเป็นร้อยละ 22.6 ของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดของประเทศ ภาคกระบวนการอุตสาหกรรม มีปริมาณการปล่อยเท่ากับ 16.39 TgCO₂eq หรือคิดเป็นร้อยละ 7.2 ของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดของประเทศไทย ตามลำดับ ภาคที่ปล่อยก๊าซเรือนกระจกน้อยที่สุด คือ ภาคของเสีย มีปริมาณการปล่อยเท่ากับ 9.32 TgCO₂eq หรือร้อยละ 4.10 ของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดของประเทศไทย ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสำหรับภาคการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและป่าไม้ (Land Use Change and Forests) มีน้อยกว่าปริมาณดูดกลับ จึงทำให้ค่ารวมของภาคนี้ เท่ากับ -7.90 TgCO₂eq หรือร้อยละ -3.4 ของปริมาณการปล่อยทั้งหมดของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าภาคการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและป่าไม้ มีปริมาณการปล่อยสุทธิเป็นแบบดูดกลับ ถือว่ามีศักยภาพที่สามารถชดเชยปริมาณการปล่อยจากภาคการผลิตอื่น เพื่อให้ผลรวมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิภายในประเทศลดลงได้

การเกิดขึ้นของข้อตกลงระหว่างประเทศภายใต้กรอบปฏิญญา格拉斯โกว์ของผู้นำด้านป่าไม้และการใช้ที่ดิน (Glasgow Leaders' Declaration on Forests and Land Use) และสถานการณ์การปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคการใช้ที่ดิน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับภารกิจของกรมพัฒนาที่ดิน 4 ด้าน คือ

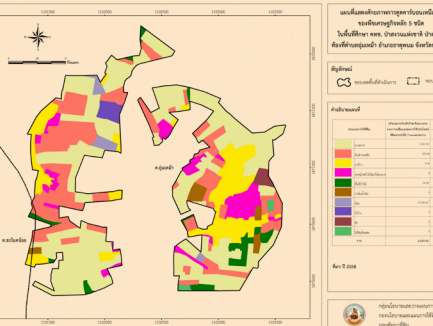
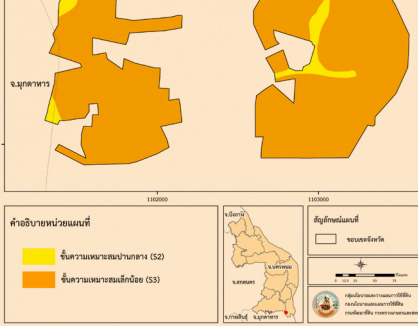
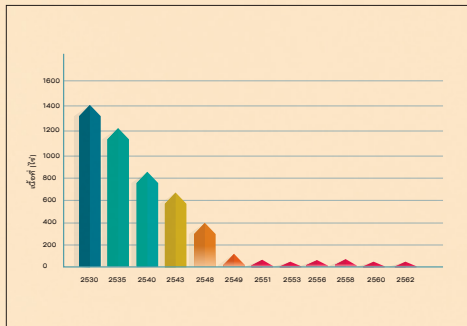
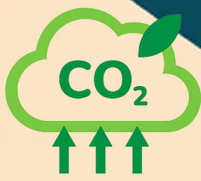
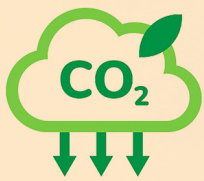
- 1 การสนับสนุนนโยบายการค้าและการพัฒนาที่เชื่อมโยงกับการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน
- 2 การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนท้องถิ่น
- 3 การดำเนินนโยบายการเกษตรยั่งยืนและความมั่นคงทางอาหาร
- 4 การอนุรักษ์ระบบนิเวศบนบกและป่าไม้³ หน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องด้านการจัดการที่ดินและป่าไม้ จึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบและรูปแบบการใช้ที่ดินที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมความสมดุลและยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดขึ้นเป็นประจักษ์ ดังนั้น การดำเนินงานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน การพัฒนารูปแบบการใช้ที่ดินและแนวทางการจัดการป่าเชิงบูรณาการระดับพื้นที่ จะเป็นกลไกขับเคลื่อนการบรรลุเจตนารมณ์และผลสัมฤทธิ์ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ช่วยบรรเทาผลกระทบจากภาวะโลกร้อน การเพิ่มพูนความหลากหลายทางชีวภาพ และการลดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินและที่ดินให้เป็นไปเพื่อรองรับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกระดับ ทั้งระดับพื้นที่ ระดับประเทศ และระดับโลก

² รายงานแห่งชาติ ฉบับที่ 2 การจัดทำบัญชีก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทย (2553)

³ หนังสือกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ด่วนที่สุด ที่ กษ 0222/267 ลงวันที่ 29 มีนาคม 2565

เพื่อเตรียมความพร้อมต่อการดำเนินงานรองรับข้อตกลงระหว่างประเทศภายใต้กรอบปฎิญญา格拉斯โกว์ของผู้นำด้านป่าไม้และการใช้ที่ดิน (Glasgow Leaders' Declaration on Forests and Land Use) กรมพัฒนาที่ดิน ในฐานะหน่วยงานภาครัฐมีภารกิจในการผลักดันและขับเคลื่อนนโยบายรัฐบาลภายใต้กรอบคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ได้จัดทำโครงการศึกษาวิจัยเชิงกายภาพ ชื่อว่า “การศึกษาการประเมินแนวโน้มและทิศทางการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกจาก

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน (Land Use Change and Climate Change) เพื่อสนับสนุนการวางแผนการใช้ที่ดินเชิงบูรณาการ: กรณีศึกษาพื้นที่จัดสรรที่ดินทำกินตามนโยบาย คทช. ป่าสงวนแห่งชาติ ปาดงหมู ท้องที่ตำบลลุ่มหมั อำเภอรามัญ จังหวัดนครพนม” เป็นโครงการริเริ่ม (Initiative Project) ในการประเมินปริมาณก๊าซเรือนกระจกจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินตามแนวทาง IPCC Guidelines 1996 และ 2006 ประกอบการวางแผนการใช้ที่ดิน ซึ่งดำเนินการเสร็จสิ้นในปี พ.ศ. 2565

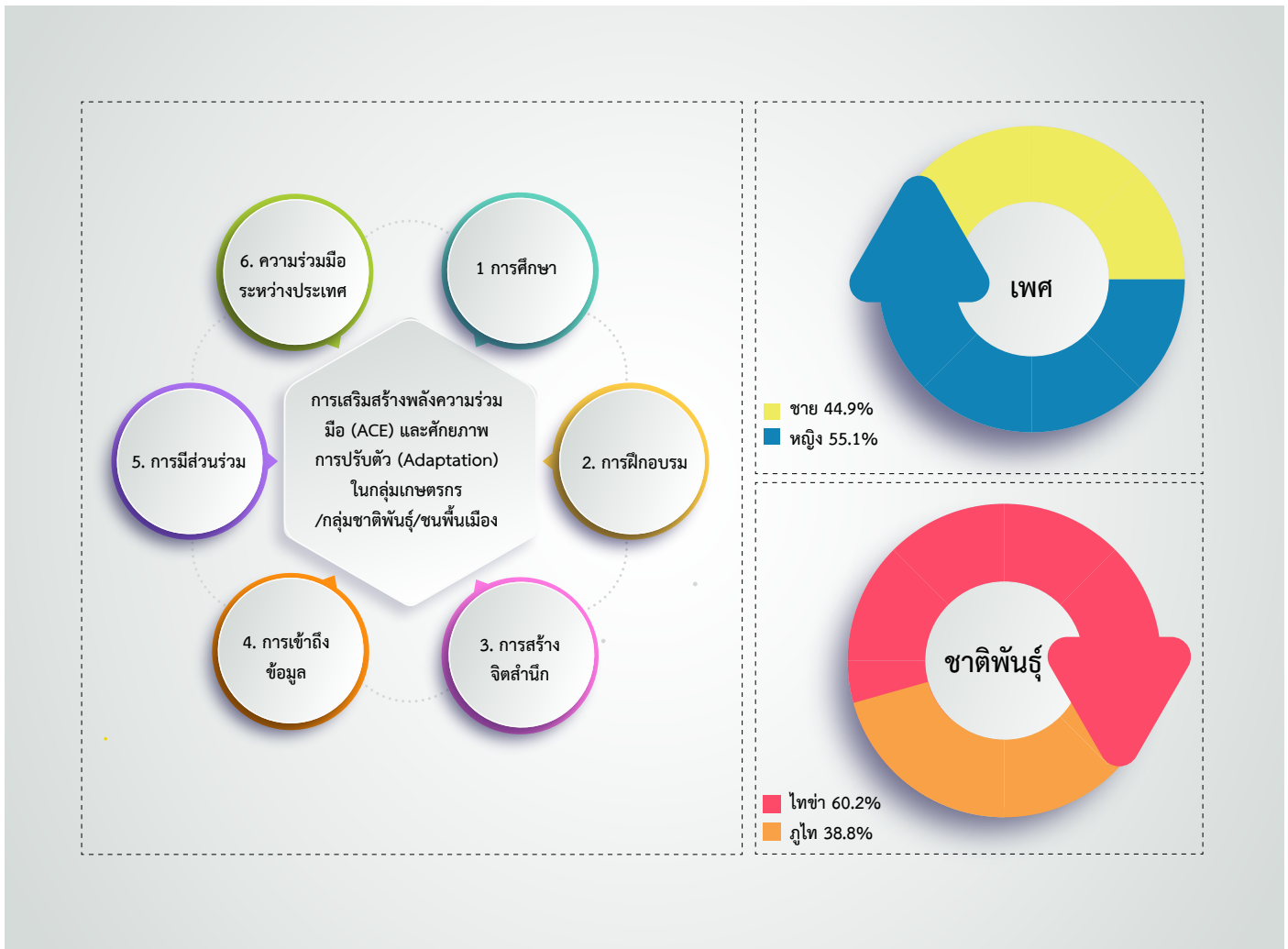

ภาพที่ 1: การศึกษา “โครงการการศึกษาการประเมินแนวโน้มและทิศทางการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน (Land Use Change and Climate Change) เพื่อสนับสนุนการวางแผนการใช้ที่ดินเชิงบูรณาการ: กรณีศึกษาพื้นที่จัดสรรที่ดินทำกินตามนโยบาย คทช. ป่าสงวนแห่งชาติ ปาดงหมู ท้องที่ตำบลลุ่มหมั อำเภอรามัญ จังหวัดนครพนม”

เพื่อให้การขับเคลื่อนการดำเนินงานตามข้อตกลงระหว่างประเทศภายใต้กรอบปฏิญญาglasgowของผู้นำด้านป่าไม้และการใช้ที่ดิน (Glasgow Leaders' Declaration on Forests and Land Use) เป็นไปอย่างสอดคล้อง เหมาะสม และครบถ้วนในการประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ทั้งในมิติด้านการลดก๊าซเรือนกระจก (Mitigation) และการปรับตัว (Adaptation) กรมพัฒนาที่ดินได้ดำเนินการศึกษาเชิงสังคม เรื่อง “การศึกษาการประเมินศักยภาพการปรับตัวของเกษตรกรกลุ่มชาติพันธุ์ต่อปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ตามแนวนโยบายจัดสรรที่ดินทำกิน ภายใต้กรอบคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) : กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทखा-ภูไท พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดงหมู ท้องที่ ตำบลอุ่มเหมา อำเภอรามพรรณ จังหวัดนครพนม” ดำเนินการเสร็จสิ้นในปี พ.ศ. 2567

ภาพที่ 2: การศึกษา “โครงการการศึกษาการประเมินศักยภาพการปรับตัวของเกษตรกรกลุ่มชาติพันธุ์ ต่อปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และผลกระทบสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ตามแนวนโยบายจัดสรรที่ดินทำกินภายใต้กรอบคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) : กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทเข่า-กูไท พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าดงหมู ท้องที่ ตำบลลุ่มหมี่ อำเภอดงหลวง จังหวัดนครพนม”

บรรณานุกรม

- (1) รายงานแห่งชาติ ฉบับที่ 2 การจัดทำบัญชีก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทย (2553)
- (2) หนังสือกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ด่วนที่สุด ที่ กษ 0222/267 ลงวันที่ 29 มีนาคม 2565
- (3) Progress on the New York Declaration on Forests (October, 2021)
- (4) ดร. วรณัฐ เอมมานอช กอนนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน “การศึกษาการประเมินแนวโน้มและทิศทางการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน เพื่อสนับสนุนการวางแผนการใช้ที่ดินเชิงบูรณาการ: กรณีศึกษาพื้นที่จัดสรรที่ดินทำกินตามนโยบาย คทช. ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดงหมู ท้องที่ตำบลลุ่มหมี่ อำเภอดงหลวง จังหวัดนครพนม”
- (5) Woranuch Emmanoch (Ph.D.) Division of Land Use Planning and Policy (Land Use Change and Climate Change) A Study on GHG Emissions Pathways Investigation in Support for an Integrative Land Use Planning: A Case of the Land Allocation for Community of Dong-Moo National Reserved Forest, Um-Mao Subdistrict, Thatphanom District, Nakhonphanom Province
- (6) ดร. วรณัฐ เอมมานอช กอนนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน “การศึกษาการประเมินศักยภาพการปรับตัวของเกษตรกรกลุ่มชาติพันธุ์ ต่อปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และผลกระทบสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ตามแนวนโยบายจัดสรรที่ดินทำกิน ภายใต้กรอบคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) : กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทเข่า-กูไท พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดงหมู ท้องที่ ตำบลลุ่มหมี่ อำเภอดงหลวง จังหวัดนครพนม”
- (7) Woranuch Emmanoch (Ph.D.) Division of Land Use Planning and Policy (Land Use Change and Climate Change) A Study on Adaptive Capacity Potential of Farmers at Community Level in Response to Land Use Change: A Case of the Land Allocation for Community of Dong-Moo National Reserved Forest, Um-Mao Subdistrict, Thatphanom District, Nakhonphanom Province